

Broedvogelinventarisatie Driebondsbos 2021

Marco Glastra
23 juni 2021

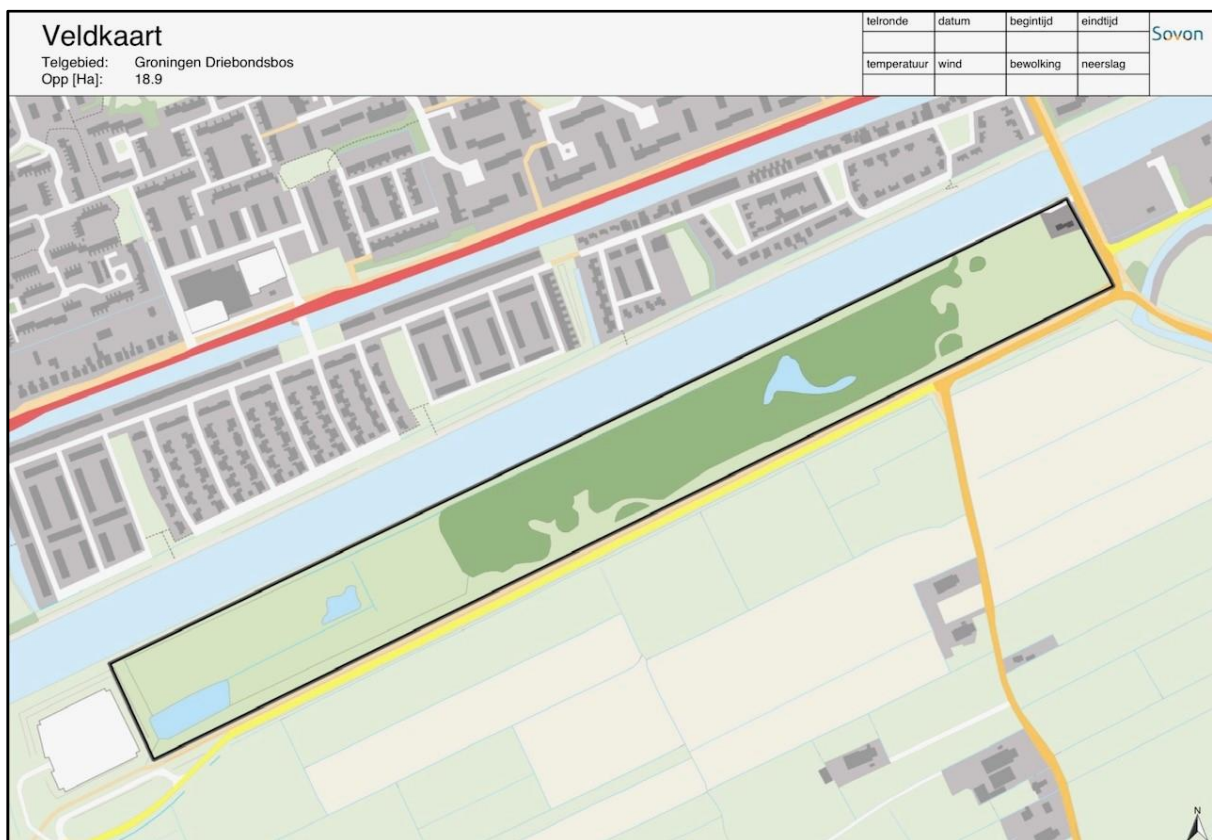
Inleiding

In 2021 is een broedvogelinventarisatie van het Driebondsbos uitgevoerd volgens de BMP-methode van Sovon. Er is discussie over de toekomst van dit natuurgebied, zowel op de korte termijn in relatie tot een bikepark als op de iets langere termijn in relatie tot woningbouw in de Eemskanaalzone, en dan is het belangrijk om over goede basisgegevens te beschikken. Het uitvoeren van een broedvogelmonitoring was één van de aanbevelingen in de notitie 'Ecologische effectbeoordeling van de voorgenomen aanleg van een bikepark bij Meerstad' van Janneke van Goethem van gemeente Groningen. Voor zover bekend is dit de eerste broedvogelkartering die in het gebied is uitgevoerd.

Gebiedsbeschrijving

Op een voormalig slibdepot langs het Eemskanaal, ingeklemd tussen Eemskanaal en Driebondsweg en aan de uiteinden tussen P+R Meerstad en de Borgweg, heeft de natuur zich de afgelopen 60 jaar grotendeels spontaan kunnen ontwikkelen. Figuur 1 geeft een overzicht van het onderzoeksgebied. Het gaat om een langgerekte strook van 1400x135 meter met een oppervlakte van 18,9 hectare. Op ongeveer de helft van het gebied heeft zich een wilgenbos ontwikkeld, het Driebondsbos. Tussen het Driebondsbos en de P+R ligt een open terrein met een ruigtevegetatie. Aan de andere zijde van het Driebondsbos liggen een ruigte, enkele graslandpercelen en twee woonhuizen.

Figuur 1: Onderzoeksgebied broedvogelkartering Driebondsbos

Methodiek

Er is gebruik gemaakt van de methodiek voor monitoring van broedvogels die door Sovon is ontwikkeld en vastgelegd in de 'Handleiding Sovon broedvogelonderzoek' die is terug te vinden op www.sovon.nl. Gekozen is voor de methode BMP-A (alle aanwezige soorten). Er zijn in de periode van 6 maart t/m 19 juni 12 bezoeken gebracht, waarvan 10 volwaardige bezoeken en twee losse waarnemingen. Figuur 2 geeft een overzicht van de bezoeken aan het onderzoeksgebied.

De route is steeds op een verschillende plek gestart om een goede spreiding over het gebied te krijgen. Er is een route gelopen om het onderzoeksgebied heen (kade Eemskanaal, Driebondsweg). Op het open gedeelte lag de route op het depot zelf, maar dan helemaal aan de buitenzijde. Bij het laatste bezoek op 19 juni was dit door de hoge, ondoordringbare begroeiing niet meer mogelijk en kon het open gedeelte niet volledig geteld worden.

Op basis van de resultaten van de 12 bezoeken heeft autoclustering plaatsgevonden, hetgeen heeft geleid tot territoriumkaarten per soort en per ecologische soortgroep. De uitkomst is gevalideerd door Sovon. Om misverstanden te voorkomen: de stippen op de kaarten staan niet op de locatie van het nest, maar geven een gewogen gemiddelde van de waarnemingen die aan het betreffende territorium zijn toebedeeld.

Figuur 2: Overzicht bezoeken

nr.	datum	deel bezocht	starttijd	eindtijd	type bezoek
1	6 maart	100%	6:49	8:18	zonsopkomst
2	28 maart	100%	7:07	8:24	zonsopkomst
3	9 april	100%	19:30	20:48	avond
4	24 april	100%	5:49	7:26	zonsopkomst
5	8 mei	100%	5:22	7:02	zonsopkomst
6	23 mei	100%	20:43	22:04	avond
7	24 mei	2%	19:31	19:31	losse waarneming
8	29 mei	100%	5:07	6:39	zonsopkomst
9	4 juni	100%	21:35	22:31	avond
10	6 juni	2%	4:46	4:50	losse waarneming
11	16 juni	100%	23:30	23:50	nacht
12	19 juni	80%	4:43	6:08	zonsopkomst

Resultaat

In totaal zijn 46 soorten broedvogels vastgesteld die met één of meer territoria aanwezig waren in het onderzoeksgebied Driebondsbos. Gezamenlijk bezetten de broedvogels 231 territoria. De gemiddelde dichtheid van territoria komt daarmee op 12,2 territoria/hectare. Figuur 3 geeft een overzicht van alle broedvogels met het aantal territoria per soort. Soorten van de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels zijn onderstreept.

Een aantal soorten is wel aangetroffen tijdens één of meer bezoeken, maar de waarnemingen voldeden niet aan de criteria voor een zeker territorium. Dit betreft bruine kiekendief, boomklever, graspieper, boompieper, goudvink en groenling.

Enkele soorten die in 2020 wel zingend of roepend aanwezig waren, zoals boompieper en groene specht, vertoonden in 2021 geen territorium-indicerend gedrag. Kortom, een inventarisatie is altijd een momentopname en er zijn fluctuaties tussen de jaren. Maar de resultaten van 2021 geven een goed beeld van de aanwezige broedvogelbevolking.

Figuur 3: Overzicht van broedvogels met aantal vastgestelde territoria*

Grauwe Gans	1	Pimpelmees	9	Merel	8
Nijlgans	1	Koolmees	7	Zanglijster	9
Krakeend	1	Staartmees	1	<u>Grauwe Vliegenvanger</u>	3
Wilde Eend	4	Fitis	8	Roodborst	7
Soepeend	1	Tjiftjaf	13	Blauwborst	3
Fazant	3	Rietzanger	11	<u>Nachtegaal</u>	1
Dodaars	1	Kleine Karekiet	5	Gekraagde Roodstaart	2
Havik	1	Bosrietzanger	27	Roodborsttapuit	2
Buizerd	1	Sprinkhaanzanger	1	Heggenmus	5
Meerkoet	2	Zwartkop	15	Vink	6
Houtduif	7	Tuinfluitier	4	<u>Kneu</u>	1
<u>Koekoek</u>	2	Braamsluiper	1	Putter	2
Grote Bonte Specht	7	Grasmus	6	Geelgors	3
Gaai	1	Winterkoning	17	Rietgors	3
Ekster	1	Boomkruiper	5		
Zwarte Kraai	2	Spreeuw	10		

*Soorten van de Rode Lijst zijn onderstreept

Analyse

De resultaten van de broedvogelkartering worden besproken aan de hand van vier ecologische groepen: watervogels, rietvogels, struweelvogels en bosvogels. Tussen deze groepen bestaat overigens enige overlap. Na de analyse van de ecologische soortgroepen volgt een algemene analyse.

Watervogels

Figuur 4 geeft een overzicht van de territoria van watervogels. In totaal zijn 10 territoria vastgesteld, verdeeld over 6 soorten. Het zwaartepunt ligt op het open terrein en dan vooral op de waterplas in de uiterste westpunt van het onderzoeksgebied, waar dodaars, meerkoet en grauwe gans broeden. Voor de wilde eend en de nijlgans geldt dat er een duidelijke relatie is met het open water van het Eemskanaal, waar deze soorten zich veelvuldig ophouden.

Figuur 4: Watervogels

Rietvogels

Figuur 5 geeft een overzicht van de territoria van de rietvogels. In totaal zijn 23 territoria vastgesteld, verdeeld over 5 soorten. Verreweg het grootste deel van de territoria (21) liggen in het open gedeelte in het westelijke deel van het onderzoeksgebied met een concentratie rond de lage, nattere delen. De koekoek maakt geen deel uit van deze ecologische groep, maar wordt het meest gezien en gehoord in de open terreindelen aan weerszijden van het opgaande bos. De aanwezige rietvogels (met name kleine karekiet) zijn vermoedelijk belangrijke gastouders voor de koekoek.

Figuur 5: Rietvogels

Struweelvogels

Figuur 6 geeft een overzicht van de territoria van de struweelvogels. Met 122 territoria, verdeeld over 19 soorten, is dit met stip de best vertegenwoordigde ecologische groep. Overigens zit er enige overlap tussen de ecologische groepen. Opvallend is dat deze ecologische groep over het gehele onderzoeksgebied is verspreid, maar dat er qua soorten wel verschillen zitten tussen het beboste deel en de open delen. In het beboste deel zijn winterkoning, zwartkop, zanglijster, merel en fitis de meest talrijke soorten, in het open gedeelte zijn dat bosrietzanger en grasmus. Van de minder algemene soorten komen blauwborst, sprinkhaanzanger en roodborsttapuit voor in het open gedeelte en nachtegaal en kneu in het beboste gedeelte (maar wel op de overgang naar open terrein).

Figuur 6: Struweelvogels

Bosvogels

Figuur 7 geeft een overzicht van de territoria van de bosvogels. In totaal zijn 72 territoria vastgesteld, verdeeld over 13 soorten. De bosvogels zijn volledig beperkt tot het opgaande bos en het erf van beide woningen. Van de 13 soorten zijn er 7 holenbroeders, hetgeen wijst op voldoende beschikbaarheid van dikke en/of dode bomen met holten. Dit is ook voor vleermuizen een relevant gegeven. Er broeden zowel havik als buizerd in het bosgedeelte, deze roofvogels foerageren in de wijde omtrek, maar vinden in het Driebondsbos voldoende rust om te broeden. Minder algemene soorten zijn grauwe vliegenvanger en gekraagde roodstaart, elk met 3 territoria aanwezig.

Figuur 7: Bosvogels

Algemene analyse

De ruimtelijke verdeling van de vier ecologische soortgroepen over het terrein is opvallend: water- en rietvogels in het open gedeelte, bosvogels uitsluitend in het opgaande bos en struweelvogels over het gehele terrein. Voor de meeste soorten speelt de gehele broedcyclus zich af in één van deze biotopen, voor andere soorten is juist de combinatie interessant of is er een relatie met de omgeving. Dat laatste is aan de orde voor beide roofvogelsoorten buizerd en havik, maar ook bij andere soorten zie je vliegbewegingen tussen het onderzoeksgebied en de omgeving. Dat geldt bijvoorbeeld voor de grote bonte specht, die regelmatig het Eemskanaal oversteekt om in stadstuinen te foerageren. Hetzelfde geldt voor zwarte kraai, spreeuw, houtduif en gaai. Voor soorten als geelgors, koekoek en boompieper speelt de combinatie van bos en open terrein een belangrijke rol. Voor krakeend, wilde eend en grauwe gans is de combinatie van open water en riet- en ruigtevegetatie cruciaal; voor de nijlgans de combinatie van open water met hoge bomen. Kortom, het Driebondsbos is meer dan een optelsom van de verschillende onderdelen.

Als het gebied zich ongestoord kan blijven ontwikkelen, zal de betekenis voor bosvogels toenemen en kunnen er ook nieuwe bossoorten zich gaan vestigen, zoals boomklever, appelvink, groene specht en bosuil. Door de dichte ondergroei blijft het bos ook interessant voor struweelsoorten. Het open gedeelte zal zich zonder beheer langzaam gaan ontwikkelen in de richting van struweel en uiteindelijk bos. Eerst zal een verschuiving optreden van riet- naar struweelvogels, later ook richting bosvogels.

Vergelijking Katerhalsterbos

Langs het Eemskanaal liggen meerdere voormalige slibdepots, vergelijkbaar met het Driebondsbos. Bij Overschild, 10 km oostelijk van het Driebondsbos, ligt het Katerhalsterbos. Dit voormalige slibdepot is in 2019 verworven door Het Groninger Landschap en is onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland. Het heeft een vergelijkbare opbouw met opgaand bos, ruigte en een waterplas. Het Katerhalsterbos is in 2020 geïnventariseerd op dezelfde manier als het Driebondsbos in 2021. Figuur 8 geeft een vergelijking tussen beide gebieden, waaruit blijkt dat er veel gelijkenis is, maar dat het Driebondsbos iets rijker is aan broedvogels en een hogere dichtheid heeft aan territoria.

Figuur 8: Vergelijking Driebondsbos en Katerhalsterbos

	Driebondsbos (2021)	Katerhalsterbos (2020)
<i>Oppervlakte</i>	18,9 ha	25,9 ha
<i>Aantal broedvogels</i>	46	44
<i>Aantal territoria</i>	231	244
<i>Dichtheid territoria</i>	12,2/ha	9,4/ha
<i>Gezamenlijke broedvogels</i>	Grauwe Gans, Nijlgans, Wilde Eend, Dodaars, Havik, Buizerd, Meerkoet, Houtduif, Koekoek, Grote Bonte Specht, Zwarte Kraai, Pimpelmees, Koolmees, Staartmees, Fitis, Tjiftjaf, Rietzanger, Kleine Karekiet, Bosrietzanger, Sprinkhaanzanger, Zwartkop, Tuinfluiter, Braamsluiper, Grasmus, Winterkoning, Boomkruiper, Spreeuw, Merel, Zanglijster, Grauwe Vliegenvanger, Roodborst, Gekraagde Roodstaart, Roodborsttapuit, Heggenmus, Vink, Putter, Geelgors, Rietgors	
<i>Unieke broedvogels</i>	Krakeend, Soepeend, Fazant, Gaai, Ekster, Blauwborst, Nachtegaal, Kneu	Waterhoen, Holenduif, Turkse Tortel, Boompieper, Appelvink, Goudvink

Conclusie

Het onderzoeksgebied Driebondsbos heeft, mede dankzij de afwisseling van een spontaan ontwikkeld bos met open terrein en de aanwezigheid van een waterplas, een verrassend rijke broedvogelbevolking. Deze doet niet onder voor het Katerhalsterbos, een vergelijkbaar voormalig slibdepot dat onderdeel is van het Natuurnetwerk Nederland. De afwisseling binnen het voormalige slibdepot tussen bos, ruigte en open water, zorgt voor aanwezigheid van een breed spectrum aan water-, riet-, struweel- en bosvogels. Hieronder bevinden zich een aantal kenmerkende en minder algemene soorten als dodaars, havik, koekoek, gekraagde roodstaart, grauwe vliegenvanger en nachtegaal. Het is goed om bij de verdere planuitwerking voor het Driebondsbos en directe omgeving rekening te houden met de betekenis die het gebied heeft voor de broedvogels. Het gaat daarbij niet alleen om behoud en verdere ontwikkeling van habitats, maar ook om het vermijden van verstoring waar soorten als havik en dodaars erg gevoelig voor zijn. Voor een aantal vogelsoorten is het Driebondsbos geen geïsoleerd broedgebied, maar bestaan er ecologische relaties tussen de onderdelen van het gebied en/of met de omgeving. Ook dit is iets om bij de verdere planvorming rekening mee te houden.

Dit rapport geeft een overzicht van de resultaten van de broedvogelkartering en een analyse op hoofdlijnen. De onderliggende data zijn beschikbaar via Sovon.